

Lech Krzyżanowski

Ewidencja zabytków ruchomych w Polsce : stan, potrzeby, perspektywy

Ochrona Zabytków 21/2 (81), 45-49

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

LECH KRZYŻANOWSKI

EWIDENCJA ZABYTEKÓW RUCHOMYCH W POLSCE

STAN, POTRZEBY, PERSPEKTYWY

Bezpośrednio po wojnie, bo już w sierpniu 1945 r., na Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Sztuki wysunięto postulat inwentaryzacji zabytków¹. Przyjęta wówczas koncepcja katalogu zabytków sztuki zakładała stosunkowo szybkie opracowanie i stopniowe publikowanie materiałów. Z natury rzeczy — jak stwierdził redaktor katalogu województwa krakowskiego, Jerzy Szablowski — katalog jest powierzchniowy i zawiera świadomie założone opuszczenia².

Nie też dziwnego, że czynniki konserwatorskie w zrozumiałej tendencji do możliwie szybkiego ujęcia stanu posiadania, już w 1948 r. zainicjowały specjalną ewidencję zabytków ruchomych. W roku tym wydrukowano wzór tzw. małej karty zabytków ruchomych i rozpoczęto pracę w szeregu województw. Warto przypomnieć, że właśnie wówczas ukazał się III tom inwentarza topograficznego w opracowaniu J. Szablowskiego, obejmujący powiat żywiecki³ z załączonymi „Zasadami Polskiego Inwentarza Zabytków Sztuki”. Zainicjowana w 1948 r. ewidencja nie przyniosła jednak spodziewanych wyników. Najlepsze rezultaty uzyskano w województwie poznańskim, w którym objęto kartoteką około 80% zabytków; były to jednak karty bez fotografii. Wśród wielu przyczyn istotnym powodem niepowodzenia akcji było skoncentrowanie głównych wysiłków władz konserwatorskich w kierunku zabezpieczenia, odbudowy i remontów zabytków budownictwa i architektury w tym trudnym okresie powojennym. Ów prymat zabytków budownictwa i architektury, utrzymujący się nadal, wynikał wówczas z potrzeby usunięcia śladów zniszczeń

wojennych. W tym przypadku praktyka konserwatorska zaciążyła również na zamierzeniach dokumentacyjnych.

Pilna potrzeba objęcia pełną ewidencją zabytków ruchomych była nadal odczuwana przez czynniki konserwatorskie zarówno jako podstawa do wydawania orzeczeń o uznaniu konkretnych obiektów za zabytki, jak i nieodzowna pomoc w prowadzeniu racjonalnej polityki konserwatorskiej w terenie. Wobec tego, że edycja serii inwentarzy została — po wydaniu tomu obejmującego powiat piotrkowski⁴ — zaniechana, wielkie nadzieje wiązano z zapowiedzianym „Katalogiem Zabytków Sztuki w Polsce”, którego pierwszy tom — „Województwo krakowskie”⁵ — ukazał się w 1953 r. Zadowolające jako baza wyjściowa do dalszych badań naukowych i wstępna informacja o ważniejszych zabytkach w terenie, nie mogły katalogi, z natury rzeczy uwzględnić w pełni potrzeb konserwatorskich. Dodać tu trzeba, że mimo znacznego poszerzenia zakresu informacji i rozbudowy korpusu ilustracyjnego w tomach z ostatnich lat, „Katalog Zabytków Sztuki w Polsce” pozostaje nadal wydawnictwem spełniającym tylko w części potrzeby organów konserwatorskich. Dalsze wzbogacenie zakresu treści „Katalogu” nie jest chyba możliwe; nie jest i konieczne, jeżeli ma być utrzymany dotychczasowy jego charakter.

W tej sytuacji rozpoczęcie nowej ewidencji zabytków ruchomych stało się koniecznością z punktu widzenia potrzeb służby konserwatorskiej. Po wstępnych dyskusjach, podjętych w 1958 r., połączonych z próbami opracowania

¹ A. G. [Aleksander Gieysztor], *Ogólnopolska Konferencja Historyków Sztuki w Krakowie 29.VIII—1.IX.1945*, „Biuletyn Historii Sztuki i Kultury” VIII (1946), nr 1/2, s. 128—131.

² *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. I, Województwo krakowskie*, Warszawa 1953 — por. wstęp.

³ Jerzy Szablowski, *Zabytki Sztuki w Polsce. Inwentarz topograficzny, t. III, Powiat żywiecki*, Warszawa 1948.

⁴ *Zabytki Sztuki w Polsce. Inwentarz topograficzny, t. IV, Powiat piotrkowski*, Warszawa 1950.

⁵ Por. przypis 2.

nowego wzoru karty ewidencyjnej, odpowiadającej wszystkim wymaganiom dokumentacji konserwatorskiej, dopiero rok 1961 przyniósł rozpoczęcie akcji na pełną skalę.

Nowa, zatwierdzona przez Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków karta ewidencyjna zawiera 22 rubryki⁶, których prawidłowe wypełnienie gwarantuje uzyskanie pełnej informacji tak o zagadnieniach konserwatorskich, jak i o danych niezbędnych dla badań z zakresu historii sztuki. Instrukcja opracowania kart ewidencyjnych, zredagowana w 1961 r. na 5 stronach, dawała wystarczająco ściśle sformułowane zalecenia dla inwentaryzatorów. Ewidencją objęto zabytki znajdujące się poza kolekcjami i muzeami.

Pojęciu zabytku ruchomego nadano bardzo szeroki zakres. Instrukcja między innymi określa, że uznano za ruchome „zabytki związane w trwały sposób z architekturą, np. malarstwo ścienne, witraże, dekoracje rzeźbiarskie architektury, nagrobki, epitafia itp. Karta zabytku ruchomego służy również do ewidencjonowania tych elementów architektoniczno-rzeźbiarskich, które ze względu na swoje bogactwo plastyczne zasługują na szczególną uwagę, jak: portale, tympanony, obramienia okien, sztukaterie, kominki, posadzki itp.”. Pozytywną stroną tak szerokiej definicji zabytku ruchomego było ujęcie tych detali architektonicznych, które nie zostały wzięte pod uwagę w trakcie ewidencji zabytków architektury na tzw. kartach zielonych, założonych w latach 1959—1960 i następnie, po rok bieżący, weryfikowanych, poprawianych i uzupełnianych przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków. Włączenie części kart zabytków ruchomych do kartoteki zabytków architektury jest kwestią odpowiedniej klasyfikacji i opracowania zebranego już materiału.

Doświadczenia wstępnego etapu ewidencji z 1961 r. wykazały, że tendencją inwentaryzatorów i terenowych władz konserwatorskich jest opracowywanie tzw. pełnych kart ewidencyjnych, polegające na wypełnianiu wszystkich ich rubryk (por. przypis 6) w celu uzyskania jak najbardziej wartościowej dokumentacji. Trzeba tu wspomnieć, że wówczas liczbę zabytków ruchomych na terenie kraju (poza muzeami i kolekcjami) określano przesadnie na mniej więcej 500 tysięcy⁷. Wynikający z te-

go założenia koszt akcji spowodował poddanie rewizji jej założeń. Dodatkowym argumentem za częściowym ograniczeniem zakresu gromadzonych informacji był również niedostatek kadry odpowiednio wykwalifikowanych inwentaryzatorów. Wypełnianie wszystkich rubryk dla każdego zabytku ruchomego, włączając w to również seryjne wyroby konwisarskie, proste sprzęty itp, spowodowałyby bardzo wysokie nakłady finansowe, a zarazem przedłużyłoby czas trwania prac dokumentacyjnych co najmniej o połowę. Te przesłanki doprowadziły do podjęcia decyzji o przeznaczeniu budżetu centralnego w zasadzie na opracowywanie tzw. adresowych kart ewidencyjnych. Zasadą karty adresowej jest wypełnianie tylko pewnej części z 22 rubryk⁸.

Organy konserwatorskie otrzymują na niej jedynie podstawowe informacje, ale — dzięki fotografii, klasyfikacji stylowej, datowaniu i adresowi — uzyskują dane umożliwiające rozpoznanie w zabytkach znajdujących się w terenie.

Rok 1962 rozpoczął masową akcję ewidencji zabytków ruchomych w Polsce. Nadzór merytoryczny Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków przekazał Ośrodkowi Dokumentacji Zabytków, w którym mieści się centralna kartoteka zabytków ruchomych w Polsce. Dla każdego zabytku zakłada się dwie identyczne karty. Jedną z nich pozostaje w kartotece właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, drugą składa się w centralnej kartotece. Ewidencją objęto niemal wszystkie województwa, przy czym szczególną uwagę zwrócono przede wszystkim na nie uwzględnione w publikacjach „Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce”. Nie wszędzie jednak ewidencja przebiegała sprawnie; trudności sprawiały zwłaszcza województwa oddalone od centrów uniwersyteckich, pozbawione licznej kadry historyków sztuki. Znaczną trudność sprawiał i sam fakt decentralizacji środków finansowych przekazywanych wojewódzkim konserwatorom zabytków. Dalsze niedomagania ujawniły się, gdy Ośrodek Dokumentacji Zabytków przedsięwzięł próby koordynowania i kontroli wyników ewidencji. Nie zawsze inwentaryzatorzy stali na wysokości zadania. Zdarzały się przypadki wycofywania się wykonawców po opracowaniu kilku najbogatszych w zabytki ośrodków powiatu. Nie zawsze też odbiór wypełnionych

serwatorskie, czas trwania, wykonawca; 20. Uwagi; 21. Założył kartę; 22. Sprawdził dnia...

⁷ Według opinii Ośrodka Dokumentacji Zabytków komplet kart zabytków ruchomych dla całego kraju wyniesie około 120 tysięcy. Nie jest to jednak równoznaczne z liczbą zabytków, bo obiekty seryjne — np. identyczne świeczniki znajdujące się w jednym kościele — są wpisywane na jedną kartę, przy czym podaje się ich liczbę.

⁸ W tzw. kartach adresowych wypełnia się następujące rubryki: 1, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 18, 21 oraz wykonuje fotografię.

⁶ Karta ewidencji zabytków ruchomych zawiera następujące rubryki: 1. Określenie zabytku; 2. Materiał i technika; 3. Styl; 4. Czas powstania; 5. Autor, szkoła, warsztat; 6. Wymiary (wysokość, szerokość, długość); 7. Ilość; 8. Historia; 9. Opis przedmiotu, sygnatury, napisy; 10. Źródła i bibliografia; 11. Miejsce przechowywania; 12. Właściciel, jego adres; 13. Udostępnienie; 14. Data i nr rejestru; 15. Akta; 16. Ikona i negatywy fotograficzne; 17. Stan zachowania i potrzeby konserwatorskie, data i nazwisko dokonującego wpisu; 18. Przeprowadzone prace konserwatorskie, czas trwania, wykonawca; 19. Uwagi; 20. Uwagi; 21. Założył kartę; 22. Sprawdził dnia...

kart poprzedzała sumienna ich kontrola. Dopiero po kilku latach stałego kontrolowania kart przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków, opracowywania recenzji, po licznych dyskusjach z wykonawcami ewidencji i referentami d/s zabytków ruchomych w województwach, udało się ujednoczyć otrzymywane materiały i na ogół wyeliminować znajdujące się niedopatrzenia i błędy.

Jak już wspomniano — ewidencję zabytków ruchomych zainicjował Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków, preliminarzując na ten cel od szeregu lat stałą sumę w swym budżecie. Wyniki akcji w znacznej mierze zależały jednak — i nadal zależą — od aktywności konserwatorów terenowych. W wielu województwach, które doceniły ważność tej ewidencji, znalazły się dodatkowe środki finansowe w budżetach terenowych i dzięki temu akcja centralna została skutecznie uzupełniona. Tak np. w województwie gdańskim kontynuuje się zakładanie pełnych kart ewidencyjnych dla wszystkich zabytków. W niektórych województwach, np. w koszalińskim i zielonogórskim, środków tych starczyło tylko na założenie pełnych kart ewidencyjnych dla zabytków I i II grupy⁹. Województwo bydgoskie zostało zewidencjonowane wyłącznie kartami adresowymi. Mimo stosowania identycznego wzoru karty ewidencyjnej w całym kraju (por. przypis 6), inwentaryzacja zabytków ruchomych nie jest zatem jednolicie przeprowadzona.

Analiza kart zebranych w centralnej karcotece zabytków ruchomych oraz stanu zaawansowania prac w poszczególnych województwach pozwala na wyciągnięcie wniosków optymistycznych. W 1967 r. zakończono ewidencję w województwach: białostockim, koszalińskim, szczecińskim i wrocławskim oraz w miastach wydzielonych: Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu.

W 1969 r. zakończona będzie całkowicie ewidencja w województwach: bydgoskim, gdańskim, krakowskim, olsztyńskim, rzeszowskim, warszawskim i zielonogórskim, a częściowo w opolskim i katowickim. Dzięki temu również w 1969 r. będzie można — korzystając z wolnych już ekip inwentaryzacyjnych — rozpocząć ewidencję zabytków województwa łódzkiego i znacznie przyspieszyć prace w województwach: kieleckim, lubelskim i poznańskim.

Pracom ewidencyjnym towarzyszy klasyfikacja zabytków na grupy, które określiła instrukcja Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków z 1962 r. Instrukcja ta bardzo szczegółowo wyjaśnia przesłanki klasyfikacji, ale — najogólniej rzecz ujmując — ustala trzy kategorie: zabytki mogące reprezentować polską

sztukę na forum światowym, dzieła o znaczeniu krajowym i lokalnym. Już w 1963 r. inwentaryzatorzy zaczęli, zgodnie z instrukcją, wysuwać swoje propozycje klasyfikacji zabytków. Tak przygotowany materiał jest przekazywany wojewódzkim komisjom klasyfikacyjnym, złożonym z 3—5 historyków sztuki, najbardziej — z tytułu swego dorobku — przygotowanych do tego zadania. Dotychczas w ten sposób dokonano klasyfikacji zabytków ruchomych województw: białostockiego, szczecińskiego i wrocławskiego oraz miasta Poznania. Obecnie trwają prace klasyfikacyjne w województwach: koszalińskim i zielonogórskim. Po zakończeniu klasyfikacji wojewódzkiej w ponad 70%, rozpocznie swą działalność centralna komisja klasyfikacyjna, złożona z wybitnych specjalistów. Na tym szczeblu klasyfikacja nie będzie już miała charakteru topograficznego (tj. województwami), lecz zastosowany zostanie układ rzeczowy według rodzajów dzieł sztuki (malowidła ścienna, malarstwo sztalugowe, rzeźba kamienna, snycerka, tkaniny, złotnictwo itp.). Dotychczasowa praktyka wykazała, że uwzględnianie tylko trzech grup klasyfikacji stwarza podstawowe trudności, i dlatego np. komisja wrocławska postulowała wprowadzenie co najmniej jeszcze jednej grupy. Nie jest wykluczone, że w okresie klasyfikacji centralnej zostanie wprowadzona dodatkowo grupa czwarta — jeżeli zajdzie ku temu uzasadniona potrzeba. Na korzyść obecnej, trójstopniowej klasyfikacji można w zasadzie przytoczyć tylko jeden, lecz ważki argument — posługuje się ona kryteriami stosowanymi w klasyfikacji dzieł sztuki za granicą.

Jednocześnie z kończeniem ewidencji w poszczególnych województwach, rozpoczęto kompleksową weryfikację i kontrolę kart w terenie — odpowiednik objazdu, dokonywanego przez redakcję „Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce” przed przekazaniem „Katalogu” do druku. Na początek akcją tą objęto województwo wrocławskie. Już wstępne prace, realizowane od 1966 r., potwierdziły obserwacje Ośrodka Dokumentacji Zabytków, dokonane w trakcie licznych kontroli terenowych. Szereg kart wymaga uzupełnień, nowych fotografii. Niektóre z opisów powinny być poddane weryfikacji specjalisty z danego zakresu. Część zabytków już nie istnieje, bądź też została przeniesiona w inne miejsce. Nadto zaś — udaje się odnaleźć czasami cenne dzieła, które uszły uwagi inwentaryzatorów. Weryfikację kart ewidencyjnych zamierzamy potraktować jako stały proces, nieodłączny element pracy terenowych organów konserwatorskich i muzeów okręgowych, połączony z obowiązującą inspekcją konserwatorską.

⁹ Pismo Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków inicjujące ewidencję zabytków ruchomych w 1962 r. zawierało również odrębną instrukcję wprowadzającą

podział zabytków na trzy grupy których znaczenie wyjaśnia dalsza część artykułu.

Już obecnie centralna kartoteka zabytków ruchomych posiada 77 tysięcy kart, co w przybliżeniu można traktować jako dokumentację około 60% ogólnego stanu¹⁰. Fakt ten pozwala na przystąpienie do opracowywania i wykorzystania tego zbioru. Co więcej — można założyć, że w ciągu najbliższych 3—4 lat komplet materiałów z terenu całego kraju zostanie w zasadzie zebrany. Oczywiście należy z góry przewidywać, że nie uda się uzyskać pełnej dokumentacji wszystkich zabytków, niemniej można już teraz wyrazić przekonanie, że ewidencja obejmie około 95% ogólnej liczby zabytków znajdujących się poza kolekcjami i muzeami, a z całą niemal pewnością — wszystkie ważne zabytki.

Istniejąca ewidencja stanowi podstawę do wydawania orzeczeń o uznaniu konkretnych obiektów za zabytki. Dzięki fotografii, opisowi stanu zachowania i innym informacjom — jest to ważny, podstawowy materiał do dalekosiężnego planowania zabiegów konserwatorskich tak na skalę wojewódzką, jak i krajową. Istnieją też i dalsze perspektywy, które otwiera posiadana przez nas ewidencja.

Wstępnym warunkiem do realizacji tych zadań jest praca nad samą centralną kartoteką — stała jej kontrola, uzupełnianie fotografii, dokonywanie uzupełniających wpisów w miarę postępu badań, gromadzenie brakujących kart itp. Ta praca jest wykonywana na bieżąco.

Dalszym etapem ewidencji jest planowane od kilku lat bardziej dokładne niż w obecnych kartach opracowanie dokumentacji zabytków I i II grupy. Zamierzamy założyć dla nich specjalne teczki, w których — poza szczegółowymi, wysokiej klasy fotografiami (w miarę potrzeby makrofotografiami itp.) — znajdują się szczegółowe analizy stanu zachowania i potrzeb konserwatorskich, przygotowane przez rzeczoznawców, pełne informacje z zakresu historii sztuki. Już obecnie przystąpiono do opracowywania wydzielonej centralnej kartoteki złotnictwa, obejmującej znacznie szerszy zakres informacji niż dotychczas sporządzane karty ewidencyjne¹¹.

Fakt posiadania kompletu dokumentacji Ziem Zachodnich i Północnych (poza województwem olsztyńskim) otwiera możliwość opracowywania i publikowania zebranych materiałów. Ośrodek Dokumentacji Zabytków rozpatruje obecnie warunki przystąpienia do wydawania nowej serii „Biblioteki Muzealnictwa i Ochrony Zabytków”¹², poświęconej między innymi rzeczowemu inwentarzowi zabytków. W zakre-

sie zabytków ruchomych przewidujemy w tej serii publikację materiału inwentaryzacyjnego w układzie typologicznym w zasięgu zarówno krajowym, jak i węższym. W roboczej terminologii przyjęliśmy dla tego typu opracowań tytuł „korpus”, chociaż zamierzenia są znacznie skromniejsze niż w dotychczas wydawanych korpusach zagranicznych (zwłaszcza w zakresie szaty graficznej). Rok bieżący jest przeznaczony na przygotowanie programu, rozmowy z autorami, wstępne pertraktacje z wydawnictwami itp. Opracowany w ten sposób plan ma wskazać kierunki działania przynajmniej na okres najbliższego dziesięciolecia. Zapewne w roku przyszłym będzie można czytelnikom „Ochrony Zabytków” przedstawić szczegółowe zamierzenia w tym zakresie.

Każdy z tomów będzie się składał z części opisowej, opracowanej w formie inwentarza, obejmującego wszystkie zabytki wchodzące w zakres danego korpusu. Każda z pozycji będzie w zasadzie odpowiadała założeniom inwentarza, tj. będzie podawała datowanie, styl, autora, materiał, krótki opis inwentaryzacyjny (z uwzględnieniem kolorystyki, ikonografii, pełnych inskrypcji, w miarę potrzeby — analogii itp.) i bibliografię. Będzie to zatem w zasadzie materiał obiektywny, stanowiący dopiero podstawę do dalszych badań i uogólnień. W części ilustracyjnej znajdują się fotografie większości z cytowanych zabytków, łącznie z ujęciami detali (w miarę potrzeby) oraz pomiarami.

Korpusy będą zatem opracowaniami, zestawiającymi jedynie kompletny materiał, celowo pozbawionymi szeroko rozbudowanych analiz stylistyczno-porównawczych, ikonologicznych itp. Ich zadaniem, poza stroną dokumentacyjną, utrwalającą stan spuścizny narodowej, będzie stworzenie bazy dla dalszych studiów i opracowań. W okresie najbliższych kilku lat Ośrodek Dokumentacji Zabytków jest nastawiony raczej na współpracę z autorami, którzy z tytułu znacznie zaawansowanych prac w swojej specjalności, posiadają już częściowo przygotowany materiał w zakresie nas interesującym.

Tak więc skompletowanie pełnej krajowej kartoteki zabytków ruchomych, poza stworzeniem bazy dla planowej polityki konserwatorskiej, otwiera drogę podstawowym publikacjom inwentarzowym.

dr Lech Krzyżanowski
Ośrodek Dokumentacji Zabytków
Warszawa

¹⁰ Przyjmując, że stanowią one dokumentację większej liczby zabytków — por. przypis 7.

¹¹ Michał Gradowski, *Centralna kartoteka złotnictwa w Ośrodku Dokumentacji Zabytków*, „Ochrona Zabytków” XX(1967), nr 4(79), s. 47—48.

¹² „Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków”

ukazuje się w dwóch seriach. Seria A, drukowana, jest poświęcona dotychczas katalogom pomiarów, spisom zabytków architektury itp. (ukazały się 4 tomy). Seria B, powielana, jest poświęcona publikowaniu wyników badań technologicznych, sprawozdań z konferencji konserwatorskich i muzealnych, tłumaczeń itp. (ukazało się 21 tomów).

INVENTAIRE DES RICHESSES D'ART MOBILIÈRES EN POLOGNE. ÉTAT, BESOINS, VISÉES

L'inventaire des richesses d'art mobilières réalisé par les services de la Conservation des monuments historiques constitue l'objet du présent article. Cet inventaire est réalisé indépendamment de la publication permanente „Catalogue des Monuments d'Art en Pologne” (Institut de l'Art Polonais près l'Académie des Sciences à Varsovie). Les informations contenues dans le „Catalogue” susmentionné, malgré leur valeur réelle, ne peuvent forcément suffire aux besoins des services de conservation tels que: Office des Musées et de la Protection des Monuments près du Ministère de la Culture et des Arts, conservateurs des voïevodies et conservateurs des grands centres urbains. Pour cette raison les travaux d'enregistrement ont été entrepris.

L'enregistrement des richesses d'art mobilières initié en 1948 sur des fiches spéciales n'apporta point les résultats escomptés. Parmi les causes de cet insuccès il faut mentionner le manque de personnel pouvant réaliser ce travail, le manque de dispositifs appropriés et surtout la nécessité de diriger tout l'effort en premier lieu pour sauvegarder les monuments d'architecture tombant en ruine ou endommagés au cours des hostilités.

En 1961, l'Office des Musées et de la Protection des Monuments près du Ministère de la Culture et des Arts entreprit de nouveau d'établir l'inventaire des richesses d'art mobilières en Pologne. Un nouveau modèle de fiche fut élaboré. Dûment remplie cette fiche présenterait un matériel d'information substantiel, nécessaire aussi bien pour l'entreprise des travaux de conservation que pour les recherches scientifiques dans le domaine de l'histoire de l'art. La fiche de l'inventaire actuellement en vigueur pour les biens culturels meubles contient les rubriques suivantes: 1. Définition de l'objet. 2. Matériel et technique. 3. Style. 4. Origines. 5. Auteur, école, atelier. 6. Dimensions: hauteur, largeur, longueur. 7. Nombre. 8. Historique. 9. Description de l'objet, signatures, inscriptions, photographie 6×9 (il est admis et même indiqué d'avoir d'autres photographies annexées). 10. Sources et bibliographie. 11. Localité, district, commune, voïevodie. 12. Lieu de dépôt. 13. Propriétaire et son adresse actuelle. 14. Moyens d'y accéder (par ex. où se trouve la clef du magasin, etc.). 15. Date d'enregistrement et no. de l'inventaire. 16. Actes. 17. Iconographie et négatifs photographiques. 18. Etat de conservation et besoins de conservation, date et nom de la personne qui l'inscrit sur le fichier. 19. Les interventions des conservateurs effectuées, durée, exécuteur. 20. Remarques. 21. Nom et prénom de la personne qui établit la fiche. 22. Date du contrôle et nom du contrôleur.

L'enregistrement concerne tous les biens culturels meubles se trouvant en dehors des collections et des musées.

On a donné une large portée à la notion du bien culturel meuble — outre les objets historiques types elle concerne non seulement les peintures murales et les stucs mais aussi les parquets, les détails architecturaux sculptés, les portails, etc. Chaque fiche est remplie en deux exemplaires dont l'un reste dans le fichier du Conservateur de la voïevodie ou de la ville. L'autre fiche est envoyée au Dossier Central des biens culturels meubles au Centre de Documentation des Monuments Historiques à Varsovie.

Les travaux d'enregistrement continuent. Le contrôle de leur réalisation incombe non seulement aux organismes territoriaux du service de conservation mais

aussi au Centre de Documentation des Monuments Historiques. Le Centre exerce ce contrôle sur place, et il rédige des opinions concernant le matériel qui lui est envoyé. Il influe également sur le choix des travailleurs qui s'occupent de l'enregistrement sur place. Les frais de cette entreprise sont couverts en principe par l'Office des Musées et de la Protection des Monuments. Les Conservateurs territoriaux prennent à leur charge 30% de ces frais. Jusqu'à la fin de l'année 1967 on a établi 77.000 fiches du répertoire ce qui ne répond pas au nombre des richesses d'art mobilières car pour les oeuvres identiques (par. ex. complet de chaises, des lampadaires, etc.) on établit une seule fiche en marquant dans la rubrique correspondante le nombre des oeuvres considérées.

En 1969 les travaux dans la plupart des voïevodies seront terminés ce qui permettra d'accélérer les travaux concernant les terrains pour lesquels des Catalogues de Monuments Historiques ont été déjà élaborés. L'on a droit de supposer qu'en 1971—72 le répertoire sera réalisé et alors le Dossier Central des richesses d'art mobilières comptera 120 à 130.000 fiches dans son fichier.

Au cours des travaux d'enregistrement on procède à la première classification des monuments répartis selon 3 catégories — les oeuvres pouvant représenter l'art polonais sur le plan mondial, les oeuvres d'importance nationale et les oeuvres ayant une valeur locale. Pour le groupe III (valeur locale) l'on ne remplit que partiellement la fiche notamment les rubriques no. 1, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 18, 21. Les fiches remplies de cette façon constituent ce qu'on appelle des „cartes d'adresse” et demandent un travail limité donc sont beaucoup moins chères à rédiger.

Dans la dernière phase des travaux d'enregistrement sur le territoire de chaque voïevodie une commission de spécialistes est créée. Elle effectue le contrôle des fiches et elle propose des suggestions de classement selon les 3 catégories susmentionnées en accord avec le Conservateur de voïevodie soit de la ville. Lorsque le répertoire concernant la majorité des voïevodies sera terminé, une Commission de Classement Centrale sera créée, groupant les spécialistes les plus éminents de diverses disciplines de l'histoire de l'art. Ils procéderont au classement des biens culturels dans chaque domaine (en particulier — orfèvrerie, mobilier, tissus, etc.). Ainsi sera établi un relevé des biens culturels de la plus haute valeur dans un domaine donné, sur tout le territoire de notre pays. Déjà aujourd'hui, on établit un dossier spécial, séparé, concernant les oeuvres d'orfèvrerie et les orfèvres, au Centre de la Documentation des Monuments Historiques.

Le fait d'avoir un dossier des richesses d'art mobilières à leur portée permet aux services de conservation de délivrer des attestations légales indiquant que le dit objet a été reconnu comme bien culturel. Ce dossier constitue aussi la base de l'élaboration des plans de conservation des monuments historiques et de ce fait il réalise les motions essentielles du Service de Conservation.

Le Dossier Central des richesses d'art mobilières permet de rédiger une publication d'inventaires des objets, dont se chargera bientôt le Centre de Documentation des Monuments Historiques. En 1968 un programme de ce genre de publication sera créé et après avoir été soumis à la discussion des organismes intéressés, il sera publié dans la „Protection des Monuments”.